

Спасів Н.Я.

к.е.н., доцент,

доцент кафедри фінансового менеджменту

та страхування,

Тернопільський національний економічний університет

Spasiv Nataliia

Ternopil National Economic University

НАУКОВА ПАРАДИГМА ФІНАНСІВ ОБ'ЄДНАНИХ ТЕРИТОРІАЛЬНИХ ГРОМАД: КОНЦЕПТ ПОВУДОВИ SCIENTIFIC PARADIGM OF FINANCES OF JOINT TERRITORIAL GROUPS: CONCEPT OF CONSTRUCTION

Анотація. Проаналізовано теоретичні підходи до формування наукової парадигми фінансів об'єднаних територіальних громад в умовах реформування системи місцевого самоврядування та децентралізації влади. Виходячи з підходів науковців минулого і сучасності до трактування парадигми як теоретичного концепту, подано власне її розуміння. Обґрунтовано допарадигмальний, парадигмальний і постпарадигмальний стан науки, і на основі цього встановлено, що парадигма фінансів об'єднаних територіальних громад знаходиться в постпарадигальному стані. Виокремлено структурні елементи парадигми фінансів об'єднаних територіальних громад. У даному контексті акцентовано увагу на концептах, які повинні бути науково і методологічно обґрунтованими, а також на побудові концепції дослідження з виділенням моделі вирішення наукової проблеми.

Ключові слова: місцеві фінанси, фінанси об'єднаних територіальних громад, парадигма, концепція, концепт, методологія, парадигма фінансів об'єднаних територіальних громад.

Постановка проблеми. Глибинні соціально-економічні трансформації спонукають до переосмислення низки важливих, подекуди догматичних теоретичних постулатів вітчизняної фінансової науки через призму вдосконалення існуючих і розроблення новітніх методологій дослідження фінансових явищ для побудови на цій основі нової наукової парадигми у сфері фінансів. У контексті нашого дослідження реформування місцевого самоврядування та територіальної

організації влади зумовлює перегляд вітчизняного науково-методологічного доробку в галузі місцевих фінансів і потребує розроблення на цій платформі наукової парадигми фінансів об'єднаних територіальних громад (ОТГ) як їх складової частини.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у розроблення концептуальних засад і теоретико-методологічних основ пізнання фінансів територіальних громад та їх об'єднань здійснено І.М. Вахович, Т.П. Галушкіною, А.С. Гальчинським, М.І. Долішнім, Л.Г. Мельником, С.А. Цигановим, В.Л. Андрущенко, А.І. Крисоватим, О.В. Кнейслер, П.М. Петровським. Їх внесок є беззаперечним, проте дискусії тривають і досі, адже немає єдності в категоріальному апараті, бракує концептуальних схем у частині пізнання фінансів ОТГ.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Саме нерозробленість наукових підходів до виокремлення новітніх методологій дослідження фінансових явищ зумовлює подальший науковий пошук і виводить на перший план виокремлення власної позиції в контексті побудови наукової парадигми фінансів ОТГ.

Мета статті. Метою цієї роботи є побудова наукової парадигми фінансів об'єднаних територіальних громад виходячи з наукового доробку вітчизняних і зарубіжних учених.

Виклад основного матеріалу. Проблемні наукові тенденції у сфері фінансів ОТГ під-

тверджуються відсутністю комплексного системного дослідження концептуальних засад їх функціонування, що зумовлено багатьма причинами.

По-перше, це відсутність єдиного, загальноприйнятого наукового підходу до формування теорії фінансів ОТГ. Незначний відрізок часу – чотири роки – для розвитку теорії є замалим і переважно супроводжується теоретичним узагальненням незначної кількості наукових доробків, що, своєю чергою, зумовлює наявність різних концепцій та поглядів, які ускладнюються з урахуванням визначальних тенденцій реформи місцевого самоврядування і децентралізації.

По-друге, недостатність в Україні фундаментальних теоретичних досліджень у сфері місцевих фінансів у сучасних умовах і практично їх відсутність стосовно фінансів ОТГ, що пов'язано з незначним періодом функціонування ОТГ як нового суб'єкта місцевого самоврядування. Теорія фінансів ОТГ перебуває на етапі становлення і суттєвих перетворень, безпосередньо пов'язаних із переходом до нового адміністративно-територіального устрою, зумовленого децентралізацією й її національними особливостями провадження, що впливають на сучасний стан, вимагаючи нових ґрунтовних економічних досліджень і переосмислення.

По-третє, розвиток концептуальних основ фінансів ОТГ неможливий без детального філософського осмислення його наукових положень, а саме системного висвітлення економічного змісту, характеристики функцій, форм і методів, що свідчить про відсутність єдиного теоретико-методологічного інструментарію для дослідження у цій сфері економічних відносин. Як указує О. Кнейслер, «розв'язання зазначених вище наукових проблем базоване на концептуальних засадах теорії ... науковою парадигмою якої є результати ґрунтовних і багатовекторних теоретичних досліджень» [1].

Отже, теоретичну проблематику формують і вирішують на рівні концептуальних схем, які повинні мати мінімум початкових понять (концептів), а продукувати максимум новітніх парадигм. Концептуальні засади наукової парадигми фінансів об'єднаних

територіальних громад ґрунтуються на визначеній сукупності концептів щодо природи фінансів, місцевих фінансів, обґрунтованості місцевих бюджетів, в основі яких – усталені теоретичні уявлення і висновки, що вимагають перегляду відповідно до вітчизняних реалій та візій місцевого самоврядування. Розуміння перебігу цих процесів продукує нові парадигми, тобто зумовлює необхідність виділення в окрему сферу місцевих фінансів фінанси об'єднаних територіальних громад, що пояснюється їх всезростаючою роллю і вагомим значенням в умовах демократичних трансформацій із децентралізаційною домінантою. Зазначене актуалізує формування наукової парадигми фінансів ОТГ із виокремленням основних пріоритетів їхнього розвитку. А це, своєю чергою, потребує дотримання чіткого алгоритму дій у контексті визначення сутності фінансів об'єднаних територіальних громад, обґрунтування виокремлення їхніх складових елементів і ланок, а також переосмислення системи понять і уявлень, оскільки з боку наукового співтовариства дослідження у цьому напрямі обмежені та носять поверхневий характер.

Поняття парадигми (із грецької – приклад, взірць, зразок, модель, наочне підтвердження, доказ, повчальний приклад, урок, подоба, зображення) у сучасній філософії науки використовується під час опису теоретико-методологічних основ у всіх сферах наукового пошуку, що беруться за зразок розв'язку наукових задач і визнаються всією науковою спільнотою. Ще в античній філософії воно застосовувалося Платоном для окреслення вічного і незмінного трансцендентного взірця, що визначав структуру і форму матеріальних речей [2]. У філософію науки термін уведений у ХХ ст. Г. Бергманом для характеристики повільно змінюваних методологічних стандартів дослідження [3]. За своєю природою парадигма – сукупність філософських, загальнотеоретичних основ науки; система понять і уявлень, які властиві певному періоду розвитку науки, культури, цивілізації [4].

Як влучно зазначає Т. Кун, саме парадигма як сукупність теоретичних, методо-

логічних і аксіологічних догм, прийнятих як приклад вирішення наукових завдань, переводить наукове співтовариство на нову систему світогляду і цінностей, що дає змогу виокремити метафізичні компоненти визначення фундаментальних теоретичних і методологічних принципів світосприйняття. Відповідно, концепція як несформована теорія через парадигму як модель постановки і вирішення певної проблеми дає змогу визначити нові орієнтири розвитку систем, явищ і процесів [5]. У цьому ключі розвиток науки як більш глибоке пізнання істини здійснюється за допомогою загальноприйнятої парадигми, яка поєднує в собі теорію і методологію й є теорією, спрямованою на подальший приріст знання та його практичне застосування. Отже, розроблення наукової парадигми фінансів об'єднаних територіальних громад базується на попередніх теоріях та методології пізнання фінансів і місцевих фінансів, урахує реалії їх функціонування в сучасних умовах і за допомогою наукового пошуку виокремлює фінанси ОТГ, визначаючи компоненти та нові орієнтири їхнього розвитку в контексті дотримання епістемічності. У наукових джерелах епістемічний (знаннєвий) полягає у сукупності фундаментальних знань, цінностей, переконань і технічних прийомів, що виступають як зразок наукової діяльності [6]. Його виділяє Т. Кун поряд із соціальним аспектом парадигми, який характеризується через світосприйняття, що поділяється конкретним науковим співтовариством, цілісність і границі якого воно визначає [6].

Науковці стверджують, що поява нової системи світогляду і цінностей, суспільні чи будь-які інші трансформації призводять до зміни парадигм. Так, «послідовний перехід від однієї парадигми до іншої через наукову революцію – звичайна модель розвитку зрілої науки» [5, с. 6]. Відповідно, виділяють:

1) допарадигмальний стан науки, що характеризується еклектичним поєднанням різноманітних гіпотез;

2) парадигмальний – існування єдиного теоретичного і методологічного базису науки, що визначає і формує розв'язання поставлених проблем;

3) постпарадигмальний – у ході якого відбувається зміна світоглядних систем. У процесі розвитку суспільства, філіації парадигм третій етап стає першим, оскільки коли накопичується достатньо даних про виявлені аномалії, невідповідності та суперечності, що заперечують догми існуючої парадигми, то певна наука переживає кризу. Впродовж цієї кризи виникають нові ідеї, які, можливо, раніше не бралися до уваги або були спростовані, що відповідає допарадигмальному етапу розвитку. У кінцевому підсумку існуючий конфлікт парадигм із різними системами цінностей, способами розв'язання практичних завдань та параметрами світогляду призводить до появи нової парадигми. Загалом нова світоглядна парадигма не заперечує стару, а розширює, доповнює усталені методологічні конструкції наукового пошуку [7].

З огляду на зазначене, можна констатувати, що в процесі формування парадигми фінансів об'єднаних територіальних громад мають місце зміни світоглядних уявлень. Адже реформування місцевого самоврядування, територіальної організації влади, децентралізація, поява ОТГ – це переміна наукового бачення територіальних утворень, їх соціально-економічного значення, функціонування фінансів, що доповнює усталені методологічні конструкції наукового пошуку, розширюючи старі та вибудовуючи при цьому новий каркас дослідження. Отже, можемо говорити про частково постпарадигмальний період фінансової науки у цій площині.

Проте постпарадигмальний період сьогодні не змінює сутності парадигми як загальної методологічної моделі пізнання для певного наукового кола або, за словами Т. Куна, «визнані всіма наукові досягнення, які впродовж певного часу дають науковому товариству модель постановки проблем та їх вирішення» [8]. Відповідно, зміна світоглядних систем як чинник подальшого розвитку науки допомагає досягнути більш глибоке пізнання істини, не відкидаючи загальноприйнятої парадигми – усталених методів і способів дослідження дійсності. Отже, парадигма, поєднуючи існуючу теорію і методологію, є теорією, спрямованою на подальше

розширення знань та їх практичне застосування, що є основою новітньої парадигми, яка є вимогою сучасності. На нашу думку, сучасна парадигма – це комплекс знань і цінностей, що поєднує попередній теоретико-методологічний базис науки і внаслідок зміни світоглядних систем визначає пріоритети цілісного осмислення пізнавальної та практичної діяльності.

На переконання П. Петровського, «парадигма – це концептуально визначена модель методології діяльності. До її структурних елементів належать концепція, мотив, мета, метод, ресурс, засіб, спосіб дії» [9]. Отже, парадигма має структуру – «це, насамперед, лінія методологічної детермінації (визначення через указаний категоріальний ряд процесу пізнання та практичної діяльності» [9]. Частково погоджуючись із таким твердженням, зауважимо, що набір структурних елементів парадигми хоча й фіксує логіку певної моделі методологічного пізнання, проте не є усталеним і може набувати довільності залежно від завдань пізнавальної та практичної діяльності. Так, у контексті нашого дослідження актуальною є така структура парадигми: виникнення концепту; визначення відповідності концепту певному етапу розвитку й адекватності системі сформованих наукових понять і уявлень; розроблення концепції дослідження; практична реалізація моделі постановки проблем та їх вирішення.

Зрозуміло, що застосування будь-якої методології здійснюється у чітко визначеній реальній ситуації в певний період, що впливає на сформований концепт, змушуючи його адаптуватися до її вимог. Виникнення в певний проміжок часу власного бачення концепту у своїй свідомості необхідно проаналізувати на предмет його адекватності та встановити рівень сприйняття науковим співтовариством. Концепт має бути науково і методологічно обґрунтованим. Далі слід визначити об'єктивність запропонованого бачення певному етапу розвитку та побудувати концепцію дослідження. Своєю чергою, концепція дослідження є «системою початкових теоретичних положень, яка є основою дослідницького пошуку. У процесі наукового

пошуку прийнятні початкові положення перевіряють, розвивають, коригують, за необхідності – відкидають (зміна або модернізація концепції)» [10]. Концепція містить у собі методологію дослідження, тобто систему принципів дослідження, яка базується на діалектичному методі та системному підході [11], а також набір методів проведення досліджень – способи збору, обробки та аналізу даних [12]. Отже, викристалізовується модель вирішення наукової проблеми, яка є обґрунтованою в науково-методологічній площині і дає змогу розв'язати зазначені вище наукові проблеми.

Висновки і пропозиції. Отже, наукова парадигма фінансів ОТГ лежить у площині розроблення методології їх наукового дослідження, що передбачає виявлення економічної сутності, характеристику функцій, принципів організації, взаємозв'язків та особливостей функціонування фінансів ОТГ. Реалізація цих підходів дасть змогу сформулювати понятійний апарат дослідження, виявити особливості становлення і розвитку фінансів ОТГ та визначити їхню роль у новій економічній реальності в контексті висвітлення проблем, пов'язаних із функціонуванням фінансів ОТГ в Україні.

Література:

1. Кнейслер О.В. Риннок перестраховування України: теоретико-методологічні домінантн формування та пріоритети розвитку : монографія. Київ : Центр учбової літератури, 2012. С. 17.
2. Платон. Тимей. *Избранные диалоги* ; сост. и коммент. В.В. Шкоды. Москва : АСТ, 2004. С. 411–412.
3. Новая философская энциклопедия : в 4-х т. Т. 3. Москва : Мысль, 2001. С. 193.
4. Бибики С.П., Сютя Г.М. Словник іншомовних слів: тлумачення, словотворення та слововживання. Харків : Фоліо, 2006. С. 415.
5. Кун Т. Структура наукових революцій. Київ : Port-Royal, 2001. 228 с.
6. Кун Т. Структура научных революций ; сост. В.Ю. Кузнецов. Москва : АСТ, 2003. 605 с.
7. Сидорович О.Ю. Діалектика оподаткування: інституціональні консенсуси і конфлікти. Тернопіль : Екон. думка, 2015. С. 35.
8. Кун Т. Структура научных революций ; пер. с англ. И.З. Налетова. Москва : Прогресс, 1975. С. 11.
9. Петровський П.М. Парадигма як модель дослідження суспільно-владних відносин. URL : <http://www.kbuapa.kharkov.ua/e-book/db/2008-2/doc/4/05.pdf> с. 5.

10. Методологія педагогічного дослідження. URL : <http://studentam.net.ua/content/view/3523/97/>.
11. Концепція дослідження: признаи, принципи построения, роль в організації и методології дослідження. URL : http://www.kimmsh.ru/uchmat/metodichki_ISU/lekcii_ISU_7/konceptsiya_issledovaniya/index.html.
12. Лук'янець В. Концепції науки. *Філософський енциклопедичний словник* ; В.І. Шинкарук (гол. редкол.) та ін. Київ : Абрис, 2002. 742 с.

Аннотація. Проаналізовані теоретичні підходи к формуванию научної парадигми фінансов об'єдинених територіальних общин в умовах реформування системи місцевого самоуправління и децентралізації влади. Исходя из підходів учених прошлого и сучасності к трактуванню парадигми як теоретичного концеп-

та, представлено собственое ее понимание. Обосновано допарадигмальное, парадигмальное и постпарадигмальное состояние науки, и на основе этого установлено, что парадигма финансов объединенных территориальных общин находится в постпарадигмальном состоянии. Выделены структурные элементы парадигмы финансов объединенных территориальных общин. В данном контексте акцентировано внимание на концептах, которые должны быть научно и методологически обоснованными, а также на построении концепции исследования с выделением модели решения научной проблемы.

Ключевые слова: местные финансы, финансы объединенных территориальных общин, парадигма, концепция, концепт, методология, парадигма финансов объединенных территориальных общин.

Summary. The theoretical approaches to the formation of the scientific paradigm of the finance of the united territorial communities in the conditions of the reform of the system of local self-government and decentralization of power are analyzed. Proceeding from the approaches to the interpretation of the paradigm as a theoretical concept, its own understanding is given, based on the achievements of the scholars of the past and the present. Accordingly, the paradigm, paradigm and post-paradigm state of science are substantiated, and on the basis of this it was established that the paradigm of the finances of the united territorial communities is located in the post-paradigm condition. Consequently, the paradigm combining the existing theory and methodology is a theory aimed at further expansion of knowledge and their practical application, which is the basis of the modern paradigm, which is a requirement of the present. In this way, the modern paradigm is a complex of knowledge and values that combines the previous theoretical and methodological basis of science, and as a result of changing philosophical systems determines the priorities of holistic comprehension of cognitive and practical activity. The structural elements of the paradigm of finance of the united territorial communities are singled out. In the context of our research, the following structure of the paradigm is relevant: the emergence of a concept; definition of conformity of a concept to a certain stage of development and adequacy of the system of the formed scientific concepts and representations; development of research concept; practical implementation of the model of problem setting and their solution. When constructing the paradigm of the united territorial communities, emphasis is placed on concepts that must be scientifically and methodologically grounded. In the future, the concept of research, which is a system of initial theoretical positions, which is the basis of the research search, should be constructed. The constructed concept of research allows us to formulate models of solving a scientific problem, which are grounded in the scientific-methodological plane and allow solving scientific problems in the field of finance of the united territorial communities.

Keywords: local finances, finances of united territorial communities, paradigm, concept, concept, methodology, paradigm of finances of united territorial communities.